

Lausunto

23.06.2026

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

I Yleistä

Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskus SASK ry katsoo, että Omnibus-päätös vuonna 2024 EU:n yritysten kestäväää toimintaa koskevaan huolellisuusvelvoitedirektiivistä kavensi huomattavasti direktiivin vaikutusta. Päätöksen myötä direktiivin soveltamisalaan kuuluvien yritysten määrää laski, poistui esityksestä velvoittavat ilmastosuunnitelmat ja mahdollisuuden siviilioikeudellisten vahingonkorvauskanteiden lisääminen ihmisoikeusjärjestöille, kavensi raportointivelvollisten yritysten tiedonantovelvoitetta sekä heikensi yritysten tietojenkeruumahdollisuuksia ja sidosryhmien kuulemisvelvoitteita. Nämä työelämän ihmisoikeuksille tärkeitä asiat jäivät laissa liian heikoiksi.

Työelämän ihmisoikeusjärjestönä SASK on tyytyväinen, että Eurooppaan ja Suomeen saadaan vihdoin yleinen laki ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta. Kiinnitämme jo tässä vaiheessa huomiota, että huolellisuusvelvoitetta on jatkossa vahvistettava, koska luonnoksen ihmisoikeuksia ja uhrin asemaa vahvistavat toimet jäävät heikoiksi. Hallituksen esityksen mukaan laki koskisi Suomessa ainoastaan noin 30 yritystä tai konsernia.

Hallituksen esityksen soveltamisalassa on tällä hetkellä merkittävä tekninen virhe työtekijämääritelmässä, minkä korjaamista SASK edellyttää ennen eduskuntakäsittelyä.

II Yksityiskohtaiset perustelut

1 §. Huolellisuusvelvoite

SASK esittää muutettavaksi pykälän 1 momentin perustelujen ensimmäisestä lausetta seuraavasti:

“Riskiperusteisuudella tarkoitettaisiin toimintaan liittyvien haitallisten vaikutusten tunnistamista, riskien riskitekijöiden huomioimista ja toimenpiteiden kohdentamista ensisijaisesti vakavimpiin ja todennäköisimpiin haitallisiin vaikutuksiin ja niiden lähteisiin.”

Yritysvastuulaissa käytetään sanaparia “haitallisten vaikutusten” tai “mahdollisten tai tosiasiallisten haitallisten vaikutusten” sanayhdistelmää sekä sanaa “riskitekijä” eikä ”riski”. Esitetyillä muutoksilla yritysvastuulaissa käytetyt käsitteet olisivat samassa linjassa kestävyysraportointidirektiivissä käytetyn terminologian kanssa.

2 §. Yritys

SASK pitää positiivisena, että pykälän mukaan 5–7 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä osuuskunnat kuuluisivat lain soveltamisalaan, sillä esitys tasaisi erityyppisten yritysten välistä kilpailuasetelmaa.

Tosin osuuskuntien soveltamisalaan on jätetty poikkeus koskien alkutuotannon hankintoja. Hallituksen esityksen 2 §:n 2 momentti tulee kokonaisuudessaan poistaa. Perustelut hallituksen esittämälle poikkeukselle jäävät epäselviksi. Hallituksen esityksessä ei selviä mitä ero on ”hankintaosuuskunta-poikkeuksen” ja alkutuotanto-osuuskunnan välillä. Lisäksi alkutuotanto-osuuksien jättämisen sääntelyn ulkopuolelle arvioidaan vähentävän säätelyllä saavutettavia positiivisia ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksia.

9 § Työntekijämäärän laskeminen

Hallituksen esityksen soveltamisalassa on tällä hetkellä merkittävä tekninen virhe työntekijämääritelmässä, minkä korjaamista SASK edellyttää ennen eduskuntakäsittelyä.

SASK esittää pykälää muutettavaksi seuraavasti:

”Lain soveltamisalaa arvioitaessa työntekijämäärään lasketaan kaikki saman konsernin yritysten työsuhteessa olevat työntekijät ja vuokratyöntekijät”.

Hallituksen esityksen perusteluissa kiinnitämme huomiota, että yrityksellä voi olla yhdessä maassa sekä kotipaikka, että sivupisteitä. Tämän takia ”kotipaikka”- sana voi olla ongelmallinen siihen nähden, mitä perusteluissa halutaan sanoa.

Hallituksen esityksestä poiketen, lähetetyt työntekijät on laskettava mukaan myös vastaanottavan yrityksen työntekijöiksi. Lähetettyjen työntekijöiden käyttö on osa liiketoimintastrategiaa. Tämä työntekijämääritelmän laajentamista koskeva lisäys pitäisi lisätä perustelutekstiin.

13 §. Toimintaketju

SASK katsoo, että toimintaketju-sanana käyttö on parempi kuin tuotantoketju-sanana käyttö, mutta parhaiten alkuperäistä direktiiviä vastaisi arvoketju-sanana käyttö

SASK esittää, että ”tuotantoketju” sana muutetaan sanaan ”arvoketju” 13§:ssä. Myös otsikosta pitäisi poistaa sana ”huolellisuusvelvoite”, koska pykälässä käsitellään toimintaketjun täytäntöönpanoa.

14 §. Haitalliset vaikutukset

SASK haluaa nostaa esiin epäkohdan, että luonnoksessa ei luetella kaikkia kansainvälisiä ihmisoikeuksia vahvistavia sopimuksia, jotka Suomi on ratifioinut Kuten ILO:n työterveyttä- ja turvallisuutta koskevat sopimukset 155 ja 18, Geneven sopimus tai YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus.

SASK esittää, että kaikki Suomen ratifioimat kansainväliset sopimukset olisi lisättävä HE:n soveltamisalaan, jotta yritysten huolellisuusvelvoitteen laajuus olisi selkeämpi. Tämä selkeyttäisi huolellisuusvelvoitteen ymmärtämistä yrityksissä.

SASK esittää poistettavaksi 4 momentin kohtien 1–3 edellytyksiä, joiden täytyttyä oikeuksien rikkominen saattaa johtaa haitallisiin ihmisoikeusvaikutuksiin. Näiden edellytysten listaaminen lisää pahimmillaan sääntelyn tulkinnanvaraisuutta ja ohjaa yritysten resursseja keskeisten vaikutustenhallintaselvitysten tekemisen sijaan toimiin, joilla lähinnä varmistetaan, että tietyt laissa listatut edellytykset on huomioitu.

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

18 §. Haitallisen vaikutuksen vakavuuden arviointi

SASK katsoo, että hallituksen luonnoksessa vaikutuksen vakavuutta arvioitaisiin kuitenkin vain sen laajuuden ja korjaamattomuuden perusteella, eikä vaikutuksen mittakaavaa huomioitaisi lainkaan.

SASK esittää, että pykälään alakohtiin lisätään vaikutuksen vakavuuden mittakaava.

34 §. Liikesuhteen keskeyttämiseen liittyvä arviointi

SASK esittää, että pykälän 3 momentin perusteluihin lisätään sana ”korjaaminen” seuraavasti kohtaan ”ehkäisemiseksi, lieventämiseksi, lopettamiseksi, minimoimiseksi ja korjaamiseksi”.

39 §. Tietojen säilyttäminen.

SASK esittää, että yrityksen olisi säilytettävä huolellisuusveloitteen täyttämiseksi toteutettuja toimenpiteitä koskevat asiakirjat ja todisteet vähintään 10 vuotta asiakirjojen laatimisesta tai saamisesta, sillä yritysvastuuta koskeva asioiden käsittely on monimutkaista ja voi viedä runsaasti aikaa ennen kuin tuomioistuimeen päästään. Lisäksi tuomioistuinprosessi voi kestää vuosia.

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

48 §. Henkilöllisyyden luottamuksellisuuden säilyttäminen

SASK katsoo, että henkilöllisyyden luottamuksellisuuden säilyttämisen osalta ehdotettu sääntely on ristiriitaista eikä se turvaa riittävästi valituksen tehneen henkilön luottamuksellisuuden säilyttämistä.

SASK esittää, että pykälä muutetaan muotoon:

“...varmistettava, että valituksen tai ilmoituksen tehneen luonnollisen henkilön henkilöllisyys säilyy luottamuksellisina”

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

51 §. Viranomaiselle ilmoittaminen

SASK katsoo, että ilmoittajan henkilöllisyys on pidettävä salassa ilman ilmoittajan esittämää erillistä pyyntöä. Tämän tyyppistä anonymiteettisuoja tarjotaan jo mm. whistleblower- direktiivissä. Vastaava anonymiteettisuoja olisi täytäntöön pantava yritysvastuulain osalta.

Salassapito on yritysvastuulaissa erityisen tärkeää, sillä ilmoituksen tekevät luonnolliset henkilöt, jotka ovat asianosaisia, mutta samalla mahdollisesti hyvinkin heikossa asemassa vastuuvolliseen yritykseen, sen tytäryritykseen tai liikekumppaniin nähden.

61 §. Huomautus

Luetteloon lain velvoitteiden laiminlyönneistä, joista voidaan määrätä rikkomusmaksu, pitää lisätä toistuvat huomautukset samasta asiasta.

Mikäli yritys toistuvasti sivuuttaa viranomaisen huomautuksen samasta asiasta, viranomaisella pitää olla mahdollisuus määrätä tuntuva seuraamus, esimerkiksi rikkomusmaksu.

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

77 §. Vahinkojen korvaaminen

SASK esittää, että pykälään lisätään erillinen pakottava säädös, jolla yritysten sekä uhrien oikeusvarmuuden varmistetaan vahinkojen korvaamisessa. Tämä on direktiivin omnibus-päivityksenkin jälkeen mahdollista toteuttaa kansallisesti.

Jos pakottavaa sääntelyä ei ole, sekä uhrit, yritykset että suomalainen oikeusjärjestelmä joutuvat opettelemaan erilaisia oikeusjärjestelmiä. Tämä heikentää uhrin asemaa entisestään pakotettujen Omnibus-muutosten lisäksi.

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

79 §. Huomioiminen julkisissa hankinnoissa ja käyttöoikeussopimuksissa

Yritysvastuulain 79 §:n sisältö pitäisi saattaa voimaan myös kansallisessa hankintalaissa.

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

-

Lausuntonne ehdotuksen säätämisyjärjestystä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Yritysvastuulaki tuo Lupa- ja valvontaviranomaiselle (LVV) haasteellisen ja uudenlaisen tilanteen valvonta- ja neuvontatehtäväkokonaisuuden viranomaistyössä. Jotta LVV voi onnistua tehtävässään ja suorittaa velvollisuutensa tehokkaasti, on sen saatava lisäresursseja. SASK katsoo hallituksen esityksen arvion henkilötyötarpeesta riittämättömäksi.

Kivioja Juska
Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK